

Kur yra gėjus: erdvės pavadinimai lenkiškuose zinuose ir žurnaluose

Tomasz Łukasz Nowak

Institute of Journalism and Social Communication
University of Wrocław
tomasz.nowak@uwr.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3105-8013>

Santrauka. *Zinų ir pirmųjų gėjams skirtų žurnalų sklaida yra vienas svarbiausių alternatyvios komunikacijos elementų. Zinai sukūrė galimybę bendrauti gėjų bendruomenėse, nes XX a. devintą ir dešimtą dešimtmečius tai buvo akivaizdžiai sudėtinga, o mažose gyvenvietėse veik neįmanoma (apie bendravimą internetu pradėta kalbėti tik paskutinio dešimtmečio viduryje). Todėl spauda tapo savotiška gėjų naujienų agentūra, informacijos ir patirties mainų platforma, o svarbiausia – tuometinių neheteroseksualių asmenų bendruomenių kalbos įrašų.*

Stripsnio tikslas – pristatyti jų tikrovės fragmentą: gėjų žurnaluose aprašomas erdves, jų pavadinimus ir su jais susijusius kodus bei elgseną. Savo tyrime remiuosi M. Foucault heterotopija ir erdvės subversija. Taip atskleidžiu lingvistinių gėjų kultūros erdvės žemėlapi.

Esminiai žodžiai: *gėjų zinai, žydroji lingvistika, maskuojanti kalba, LGBT spauda.*

This is a corrected and supplemented version of the article published in Polish: *Gdzie jest gej* [Where is a gay? (...)] In: *Dziennikarstwo i Media*, 2016, vol. 7, pp. 173-185.

Accepted: 04/04/2022

Copyright © 2021 Tomasz Łukasz Nowak. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Where is the Gay? Names of Spaces in the Polish Gay Zines and Magazines

Summary. *The circulation of zines and the first gay magazines is treated as one of the most important elements of alternative communication. Zines created an opportunity for gay communities to communicate, which in the 1980s and 1990s was clearly difficult, and in small towns even impossible (communication via the Internet began to be discussed only in the mid-1990s). That is why the press became a kind of gay news agency, a platform for the exchange of information and experiences, and, most importantly, a record of the language of the non-heterosexual communities at the time. The aim of the article is to present a fragment of their reality: the space written in gay magazines, their names and the codes and behaviors associated with them. In my research, I have referred to M. Foucault's heterotopia and the subversion of space. In this way, I have drawn a linguistic map of the space of gay culture.*

Key words: *gay zines, pink press, lavender linguistic, language of concealment.*

„Dvi vienuolės. Eina sparčiai, net nežvilgtelėdamos į vakarietiško katalogo duris. Kaip aš pavydžiu joms neišmanymo“
(Marcin Krzeszowiec, 1991).

Michalo Ajvazo Bibliotekininkas iš „Kito miesto“¹ aiškino, jog „tik tai, kas juda mūsų pasaulio vėžėmis, yra prasminga ir mums suprantama“ (Ajvaz 2005, 174). Žmonės, nepriklausantys gėjų bendruomenei, o XX a. devintą ir dešimtą dešimtmetį – už *gaidžių* ir *pydarų* (pedalų) bendruomenės ribų, nemokėdami maskuojančios kalbos (*language of concealment*), kodų bei ritualų, negalėjo žinoti – taigi ir suprasti, ką, pavydžiui, reiškia citatoje minimas *katalogas*. Taip, beje, *katalogai*, *Mogador*², *Broadway*³ ar dalis promenados *Po paveikslu* kuria heterotopijas

¹ Orig.: Druhé město: Mladá fronta, 1993.

² Gėjų susitikimų vietoms suteikiami specialūs pavadinimai. Šiuo salos pavadinimu Poznanėje vadinama gėjų pasimatymų vieta K. Marcinkowskio parke.

³ Susitikimų vieta Varšuvoje. Lietuvoje analogiškai galima palyginti su „Amsterdamu“ – susitikimų vieta Vilniuje; toks pat pirmo gėjams skirto lietuviško žurnalo (1993) pavadinimas.

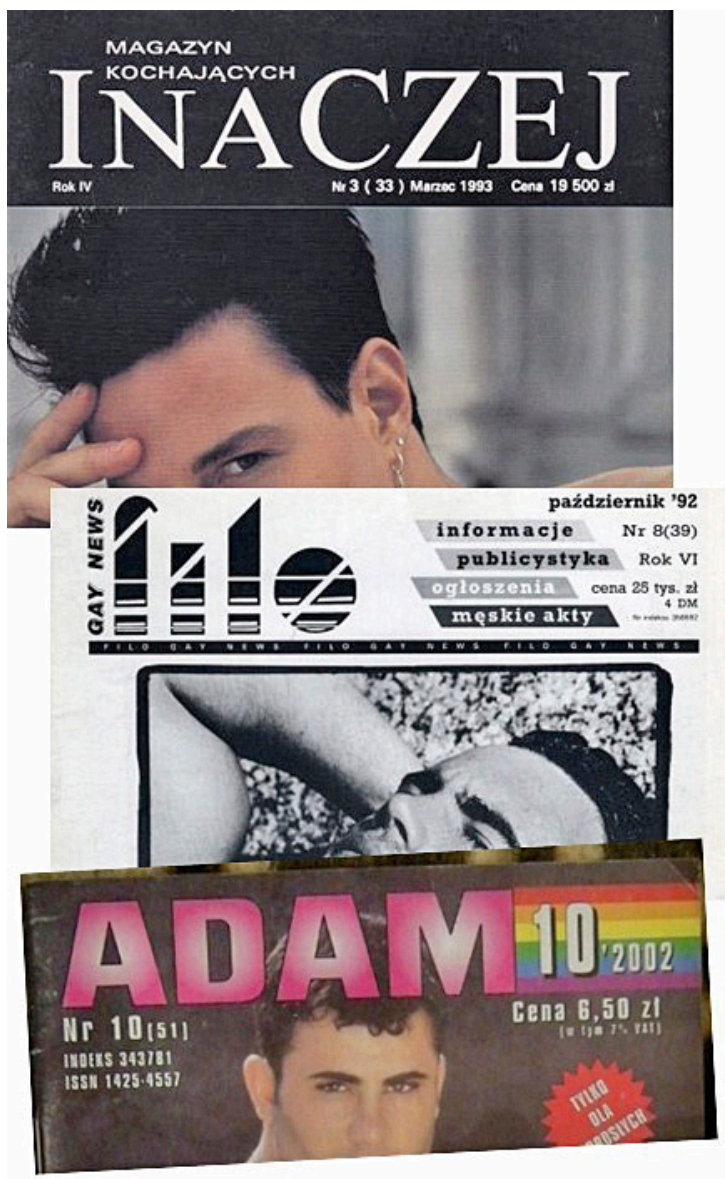
(Foucault 2005), t.y. realias vietas, kurios vienu metu susieja kelias dimensijas, erdves ir funkcijas. Į jas, regis, gali patekti visi, nes juk miesto parkas, geležinkelio stotis ar viešasis tualetas yra atviri visuomenei – tačiau juose ne kiekvienas susigaudys. Ne kiekvienas pastebės, kur atsidūrė, nes nežinant ir nesuvokiant atitinkamo konteksto (kodo), stoties tualetas visada liks tualetu, o pati Centrinė stotis bus tiesiog geležinkelio stotis: „Į šias heterotopines vietas gali patekti kiekvienas, tačiau iš tikrųjų tai tėra iliuzija“ (Foucault 2005, 124).

Rašydamas apie *pedikų*⁴ erdves, aprašytas pirmuosiuose gėjų zinuose ir žurnaluose, turiu galvoje realias, fizines erdves (tualetus, parkus, pirtis ir kt.) ir mentales, įsivaizduojamas erdves, egzistuojančias tik jų vartotojų sąmonėje ir komunikacijoje. Prie pastarųjų priskiriu, pavyzdžiui, metafora paverstą drabužių *spintą* – viena vertus, slėptuvę, kartais net *gete*, o, kita vertus – prieglobstį, saugią vietą kuo toliau nuo įvertinančių heteronormatyvios visuomenės žvilgsnių.

Pirmieji lenkiški gėjų žurnalai (nors šiame kontekste juos tikslinga vadinti pedikų žurnalais) priskiriami zinams, leistiems vadinamajame trečiajame rate⁵ (Kajtoch 1999, 7-8; Wójcik 2011, 409-411; Nowak 2020, 54-58). Tai mėgėjiški, nepriklausomi ir nekomerciniai mažo tiražo leidiniai, skirti vienu ar keliems bendruomenėms, kurių pažiūras, poreikius ir patirtį jie aprašė ir kurių pasaulio vizija nepateko į pirmojo (pagrindinio) ar antrojo leidinių rato interesų sritis. Be to, jie dažniausiai buvo platinami paštu, todėl turėjo ir ribotą egzempliorių skaičių, ir ribotą sklaidos diapazoną, dėl to valdžios buvo ignoruojami arba tie-

⁴ Tais laikais, apie kuriuos rašau, leksema „gėjus“ nebuvo žinoma – lenkiškai ji pradėjo rasti tik dešimtą dešimtmetį. Todėl apibūdinant XX a. devintojo ir dešimtojo dešimtmečių sandūros homoseksualių vyrų bendruomenes taikliausia atrodo vartoti sociolektinius vienetus *pedikas* ir *pydaras* (būtent kursyvu; liet. – *gaidys*). Svarbu tai, jog šiuos žodžius vartoju kaip maskuojamojoje kalboje, o ne apskritai lenkų žodyne – be neigiamos, vulgarios reikšmės (žr.: Nowak, 2020, p. 80-121).

⁵ XX a. II p. Lenkijos kultūros istorijoje „pirmajam ratui“ priskiriama oficialioji kultūra, antrajam – opozicinė, besiformavusi aštuntą dešimtmetį, o santvarkos lūžio metu – trečiajam, atspindėjusiam ignoruotus socialinius reiškinius, kuri aprėpė ir įvairių grupių savilaidą. Žurnalistikos tyrimų past.

Lenkiškų gėjams skirtų žurnalų viršeliai (XX a. pab.)

siog nepastebėti (Szulc 2018, 137). Viename iš įžangų „Filo“⁶ redakcija pabrėžė:

*„Norime, kad mūsų žurnalas leistų jums geriau pažinti vieniems kitus ir palikti terpę, kuri atmeta. (...) Leidinys priklauso vadinamiesiems zinams (...), veikia savarankiškai ir privačiai – juk kas mums padės, jei ne mes patys“.*⁷

Vėlesniais metais atsiradę žurnalai (tarp jų – ir 1990–2002 m. leistas „Inaczej“) jau *savaimė* priskiriami žurnalų kategorijai, nors veiklos pradžioje nuo žinių skyrėsi daugiausia didesniu formatu, tiražu ir oficialiu platinimu. Pavyzdžiui: Ryszardo Kisielio „Filo“ tiražas devintajame dešimtmetyje svyravo nuo 40 iki 97 egzempliorių, priklausomai nuo numerio, kad, paleistas į oficialią prekybą žurnalo formatu, jau dešimto dešimtmečio pradžioje pasiektų 18 tūkstančių (Mielczarek 2008, 72). Tačiau reikia žinoti, kad iš tikrųjų žinių tiražas buvo gerokai nuvertintas, nes, kaip pasakojo Kisielis praėjus metams, kai kurie numeriai siekė net 1000 egzempliorių, nors redakcija rašydavo mažiau nei 100 (pvz., „Filo“ 1989, Nr. 11/ 12 – 90 egz.; „Filo“ 1989, Nr. 1(16) - 97 egz.). Tokia nuostata atsirado dėl 1981 m. įstatymo, pagal kurį savarankiški, mažiau nei 100 egzempliorių tiražo leidiniai liko atleisti nuo cenzūros (Szulc 2018, 137). Taigi nepaisant tikrų leidybos aplinkybių, paskutiniame puslapyje redaktoriai žymėdavo: „G.U.K.P.W. atleistas nuo kontrolės remiantis 1981 m. liepos 31 d. Įstatymo str. 4. d.22“⁸

Magda Szcześniak gėjų žinių ir žurnalų platinimą, kurie XX a. pabaigoje peržengė vadinamojo trečiojo sklaidos rato ribas ir oficialiai pateko didesniuose miestuose į oficialią prekybą, apibūdino „anti-viešąja sfera“

⁶ Specializuotas kultūros mėnraštis, skirtas LGBT bendruomenei, leistas 1986–2001 m.

⁷ *Od redakcji.* (1989). „Filo“, Nr. 3(18), p. 2.

⁸ GUKPiW arba orig. *Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk* – Vyriausioji leidinių ir renginių kontrolės valdyba, veikė Lenkijoje iki 1990 m. balandžio 11 d. Žr. skaitmeninį „Filo“ leidinių rinkinį svetainėje: *QueerStoria. Archiwum Lambdy Warszawa*: <https://queerstoria.pl/kolekcje/filo-facet/>

t. y. marginaliu lauku pagrindinio srauto atžvilgiu, kai publikacijos yra skirtos „žmonėms, suvokiantiems savo „prastesnį“, palyginti su daugumos, statusą.“ (2016, 32). Šis nepilnavertiškumo suvokimas išreiškiamas, pavyzdžiui, „ribotu publikacijų asortimentu, jų prasta kokybe, nesuprantama (daugumai) kalba, kurią dominuojanti auditorija tikriausiai laikytų vulgaria, keista ir atstumiančia“ (Szcześniak 2016, 187). Ne paisant to, dėl šios priežasties zinai ir pirmieji gėjų žurnalai šiandien yra neįkainojamas „to meto sąmonės dokumentas ir LGBT poreikio turėti savo naratyvą liudijimas“ (Tomasik 2013, 33). Naratyvas, kuris šiuolaikinį skaitytoją dar labiau priartina prie gėjų erdvių, problemų ir patirčių. Juolab kad žinų prigimtis leidžia atkurti ir homoseksualių vyrų sociolekto elementus, kurie tuo metu save apibūdino *pupuliais*, *pedikais*, o tik vėliau ir gėjais. Ši socialinė kalbos atmaina vadinama *maskuojančia kalba* (Nowak 2020), *sąmokslu kalba* (Radziszewski 2019) arba *pedikų kalba* (Grabias 2019, 125). Kita vertus, plačiausias terminas, skirstantis ir sustyguojantis neheteroseksualių žmonių kalbos ir bendravimo studijas, yra žydroji lingvistika⁹, kurią lenkų tyrimams pritaikė Małgorzata Kita (2018)¹⁰.

Šiame straipsnyje daugiausia sutelkiu dėmesį į *pedikų/pydarų/gaidžių* erdves – jų pavadinimus ir susijusius kodus bei elgseną. Atkreipkite dėmesį, kad patys zinai sudaro vieną iš jų, t.y. gėjų bendruomenių komunikacijos erdvę, kuri XX a. devintajame ir dešimtajame dešimtmetyje buvo akivaizdžiai sudėtinga, o mažuose miesteliuose net neįmanoma, juolab kad apie bendravimo internetu (tada dar IRC tinklu) paslauga buvo pradėta rašyti „Inaczej“ ir „Filo“ tik paskutinio dešimtmečio viduryje. Štai kodėl spauda tapo „tam tikra gėjų naujienų agentūra“ (Tomasik 2013, 32), vieta keistis naujienomis bei patirtimis – ir čia kalbame ne tik apie redakcinius tekstus, bet pirmiausia apie pačių skaitytojų publikacijas, pvz., erotines istorijas, laiškus redakcijai ar pažinčių skelbimus.

⁹ „Lawendowa lingwistyka“.

¹⁰ Žr.: *Lavender Language and Linguistics*: <https://lavenderlanguages.wordpress.com/information-about-lavender-languages-and-linguistics/>

Taške, parke, saunoje, tualete

Viešojo erdvė yra heteroseksuali. Iš prielaidos ir iš patirties. Akimirka, kai jame pasirodo homoseksualumo naratyvas, atkreipia heteronormatyvių praeivių dėmesį. Galiausiai ta vieta lieka užimta nuplėšus seksualumą, kurį žino. Užimta ir perrašyta. Noriu pasakyti, kad tikroji (fizinė) erdvė gali būti: pirma, skirta gėjams tiesiogiai, kaip antai gėjų klubai, arba – antra, ją gėjai gali pritaikyti savo reikmėms, priešingai jos pirminei paskirčiai. Antruoju atveju, kai įvyksta ardomieji veiksmai, susiję su heteroseksualių barų panaudojimu kaip susitikimų vieta arba gėjų seksu viešose vietose (saunose, traukinių tualetuose ar užžėlusiam skvere), sukuriama naujos vietos, t.y. turinčios naują prasmę (2009 m. lapkritis). Atsiranda heterotopijos, kuriose persidengia dvi dimensijos: hetero- ir homoseksuali, sąmoninga ir paslėptoji, tikroji ir įsivaizduojamoji. Ir, be to, šis kitas pasaulis yra nematomas, bet ne fiziškai – jis tiesiog neegzistuoja bendroje socialinėje sąmonėje. Tokiu būdu sukuriami priešprieša, alternatyvus pasaulis ir galiausiai efektyviai įgyvendinamoji utopija (Foucault 2005). Dėl šios priežasties pašaliniam už bendruomenės ribų *Centrinė stotis* visada bus tik geležinkelio pastatas, o saviesiems tai bus arba *pleškė*, arba *užutėkis*. Tai pasakytina ir apie parką:

„(...) parkas vadinamas „piketu“ arba „taku“. Vaikščiojimas juo yra piketavimas. Piketas skirtas paimti. Kitaip tariant, kabinti. Norint nučiuolpti. Tai yra, groti batuta“. (Witkowski 2014, 20).

Viešosios erdvės keitimas, apie kurį rašo Bartłomiejus Lisas (2009), yra svarbus tuo, kad šiame tekste aptariama sociolektinė leksika dažniausiai taikoma perkoduotoms vietoms: juk gėjų klubai (su *tamsiaisiais kambariais*) ir panašios įstaigos buvo atidarytos tik XX a. dešimtą dešimtmetį. Iki tol tokias vietas *agrastų* ir *gaidžių* bendruomenės turėjo susikurti pačios, tai reiškė jau esamų, iš pradžių heteroseksualių, vietų

pritaikymą (kitaip tariant, subversiją). *Pleškė* [I, 94, 10(52), 8-9; 36]¹¹ yra bene dažniausiai vartojama gėjų sociolekto leksema. Tai reiškia homoseksualių žmonių susitikimo vietą, parką, tualetą, pirtį. „Šiuolaikinės lenkų kalbos praktikos žodynas“ yra vienas iš nedaugelio, kuriame pateikiamas apibrėžimas, nurodantis šį terminą atitinkančio *piketo* aplinkos etimologiją: „konkreči vieta (pvz., kavinė, parkas, tualetas), kur homoseksualai susitinka, kad užmegztų ryšius“ (šalt.: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, PSWP¹²).

Panašiai pleškę apibrėžia Klemensas Stępniakas „Deviantinės aplinkos tarmių žodyne“, pridurdamas, kad tai taip pat „geležinkelio stotis“, o „lėkti į pleškę“ arba „eiti į pleškę“ yra „prostitucija“ (*Słownik gwar środowisk dewiacyjnych*, SGSD¹³), tai liudija aukščiau cituotas piketavimo tikslas – *pakabinti*. „Kitos lenkų kalbos žodyne“, nors ir neminint jokios grupių aplinkos reikšmės (kituose sociolektuose *pleškė* taip pat yra sekso paslaugų teikėjų ir nusikaltėlių bei chuliganų susitikimo vieta (pagal: PSWP, SGSD), pažymima, kad šis žodis ta reikšme yra pasenęs ir nurodo „kareivių, paskirtų ką nors saugoti, grupę“ (Inny słownik języka polskiego, ISJP¹⁴), kuri yra šiek tiek susijusi su panašia „vieno kario ar viso būrio, kuris stovi sargyboje arba siunčiamas į lauką“ reikšme (PSWP). Tačiau, jei paieškotume kažkokių tikrovės sąsajų tarp homoseksualių karinio diskurso vyrų, tai, be erotinių istorijų su uniformas vilkinčiais herojais ir patarimų, kaip atpažinti („pakabinti“) kariškį, publikuotų analizuojamuose žurnaluose, mes, be kita ko, pasiektume Michała Witkowskio „Lubiewo“¹⁵ fragmentus. Romane *gaidžiai* pasakoja (pasigirdami) apie pleškes kareivinėse – dar devintajame dešimtmetyje, kai

¹¹ Vartodamas sociolektikos žodžius ir posakius iš konkrečių leidinių naudoju žymėjimą laužtiniuose skliaustuose: [Pavadinimas, metai, leidinio Nr, puslapio Nr], šia tvarka: „Efebos“ [E], „Filo“ [F], „Inaczej“ [I], „Nowy Men“ [NM], „Okay“ [O], „O Zmierzchu“ [OZ].

¹² Wydawnictwo Kurpisz, Poznań, 1994–2005.

¹³ Wydawnictwo: *Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego*, 1986.

¹⁴ Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021.

¹⁵ M. Witkovskis – lenkų rašytojas, kuris tapo žinomas išleidus minimą romaną: Witkowski Michał. *Lubiewo*. Wydawnictwo *Ha!art*, 2005.

Lenkijoje buvo dislokuoti sovietų kariai (Witkowski 2014, 34–46). Todėl panašu, kad šiuo atveju (nors ir ne vieninteliu) tokią karinę pleškę Vroclavo gaidžiai pakeitė savita, homoseksualia:

„(...) Svarstau, kad mes taip pat turime karių, dislokuotų Vroclave. Ir ruskiai prostitutėms pinigų neturi, nes juos ten kareivinėse laikė be pinigų ir net negalėję išeiti. Ir niekas ten iš jų nenorėjo būti kale“ (Witkowski 2014, 36).

Beje, Janas Snarskis¹⁶ savo atsiminimuose patikslina, kad gėjai, lančiusieji sovietų karius, atvykdavo ne tik iš Vroclavo, bet ir iš apylinkių, iš kitų miestų, matyt, apasireikšdavo ir užsieniečių (Snarski 2022, 68). Neatsiejamas kiekvieno gaidžio bruožas yra moteriškumas [I, 92, 26, 8], t.y. „apsimetimas moterimi (...) – mojuojant rankomis, cypiant, sakant „na, baiki“ ir „Dievulėliau“ (Witkowski 2014, 15), elgiantis nelyg

„manieringas žvaigždes, kurias rastum kavinėje, vangiai besiramstančias į bufetą ar sėdinčias prie stalų neįtikėtinomis pozomis („tu ... niekad nesugebėtum taip perpinti kojų“ (Krzeszowiec 1991b, 8).

Svarbus manieringumo elementas yra kalba – be būdingų frazių (pvz., „Dievulėliau“ ir kt.), svarbų vaidmenį vaidina slapyvardžiai (dažniausiai moteriškos giminės), dažnas deminutyvų vartojimas ir kalbėjimas apie save moteriškai – emociškai, perdėtai specifiniu tonu.

Visa tai sukuria lauką, gėjų sceną, kabaretą, kurie tampa *gaidžių* bendruomenės realybe.¹⁷ Kai dėl pleškės pavadinimo, *Broadway* [O, 90, 1, 3-4], taip pat parašytas *Brodway* [I, 91, 9, 15], *broodway* [I, 91, 10, 3] ir fonetiškai: *brodlej* [I, 96, 1(67)], 16-17], priklausomai nuo konteksto, reiškia Kultūros rūmų Varšuvoje, Centrinės stoties (apskritai) apylinkes arba (tiksliau) ketvirtos platformos galus ir – kartojant Lenkijoje išleis-

¹⁶ Aktorius, visuomenininkas, susijęs su lenkų LGBT veikla.

¹⁷ Manieringumas yra „ne tik sąmoningas žaidimas su tapatybe, bet ir kodų bei ritualų sistema. Tai netgi savotiškas susipažinimas su kitais homoseksualiais vyrais, įsiliejant į šiuos kodus atpažįstančių žmonių draugiją“. (Nowak, 2020, 145).

tą „Vaivorykštės elementoriaus“¹⁸ apibrėžimą: „*Brudvėjus* – homoseksualių vyrų susitikimo vieta siekiant susirasti partnerį (parkas, viešasis tualetas)“ (Biedroń 2007, 118). Pastaruoju terminu apibrėžiama bet kuri pleškė, tad su juo man sunku sutikti, nes aptariamuose žurnaluose *Broadway* (nepriklausomai nuo rašybos) visada reikšdavo tą vieną, konkrečią vietą Varšuvoje, nepaisant trūkumo nurodyti tiksliai – tarp Centrinės stoties ir Kultūros rūmų.

„HomoWarszawa“ (2009) pateikia problemos sprendimą, apibūdinama Brodvėjų nuo Centrinės stoties požemių, per parduotuvių alėjas (viena iš jų vadinta galerija (2009, 18), nes tarsi meno galerijoje joje buvo stebimi atvykusieji „tiesūs“ (t. y. heteroseksualūs) vyrai [I, 94, 1(43), 29]), iki išėjimo priešais Kultūros rūmus ir baigiant septintojo bei aštuntojo aukštų tualetais (2009, 13-46). Nagrinėjamo pavadinimo etimologija niekur neaprašyta, nors gėjai šią erdvę vadino *Brodvėjumi* daugiausia dėl to, jog tai buvo populiariausia promenada sostinėje – dažniausiai lankoma ne tik vietinių, bet ir atvykėlių (o gal net pirmiausia jų, atsižvelgiant į stoties artį), keliaujančių gastroliuoti [F, 92, 7(38, 10)], t. y. „sekso susitikimams už gyvenamojo miesto ribų“.

Kita vertus, tikrovės iškraipymas – jos spalvinimas, alternatyvaus pasaulio, panašaus į popkultūroje ar televizijos laidose¹⁹ žinomų ir pristatomų didmiesčių, kūrimas – leido *pyderams* ne tik apsimesti žvaigždėmis, bet ir su visa savo manieringa stilistika²⁰ įgyti tai, ką heteronorma-

¹⁸ Tęczowy elementarz : czyli (prawie) wszystko, co chcielibyście wiedzieć o gejach i lesbijkach. Wydawnictwo: AdPublik, 2007. Autorius – Robertas Biedronis, lenkų politikas, LGBT veikėjas, publicistas.

¹⁹ „Camp“ formuojamas skonis traukia prie tam tikros rūšies meno kūrinii, todėl *gaidžiai* gyvena serialų, telenovelių, mados katalogų pasaulyje. Jie mėgsta „Dallas“ (*Dallas*), „Sugrįžimą į Edeną“ (*Return to Eden*), „Šiaurę ir Pietus“ (*North and South*), „Dinastiją“ (...).“ (Dimoski 2012, 41).

²⁰ Vadinamasis *camp* (angl.) yra manieringos estetikos stilius, perteikiantis jausmingumą, laikomas patraukliu dėl savo blogo skonio ir perteikiamos ironijos. Holistinis požiūris į *camp* stilių pateiktas ir lenkų aut. kolektyvinėse studijose: *CAMPania. Zjawisko campu we współczesnej kulturze* (2008) i *Kamp. Antologia przekładów* (2012) oraz w książce Anny Mizerki *Kamp po polsku* (2016). Ankstesnis šaltinis, pvz.: Kerry M. Mallan, Roderick McGillis: *Between a Frock and a Hard Place*:

tyvi visuomenė iš jų atėmė – dėmesio akimirką. Štai kodėl, pavyzdžiui, Poznanės Marcinkovskio parkas buvo vadinamas Mogadoru [NM, 95, 6, 68], o jame besirinkę gėjai – kalbant apie tuomet populiarių Lenkijos televizijos serialą „Ponios Mogadore“²¹ – poniomis ar merginomis iš Mogadoro.

Chrematonimų įvairovė²² gėjų erdvėje verčia parašyti atskirą straipsnį, todėl čia pateikiu tik atrinktus pavyzdžius. Štai *Ciotoland*²³ [I, 92, 28, 10] gali būti traktuojamas kaip tikras konkrečios vietos pavadinimas („Lubieve“ perkoduojamas „Orbis“ firmai priklausęs baras, dar vadinamas „Mała Ciotka“²⁴ ir „Ciociobar“²⁵ (Witkowski, 2014, 47) arba kaip bendruomenės apibūdinimą kartu su jos atstovais – pagal valstybės ir jos gyventojų alegoriją. Priešingas *Ciotolandui* yra *Ciemnogród*²⁶ [O, 90, 1, 0]. Iš čia ir atsiranda valstybių alegorija. Antagonistinių, radikaliai skirtingos pasaulėžiūros, ginančių įsivaizduojamas sienas; kovojančių dėl teisės į savo pasakojimą:

„Tamsiamiestyje mielai užmėtytų akmenimis visus „kitoniškus“. Mąstymo horizontą tamsiame mieste uždengia santuokinė antklodė.“²⁷

Camp Aesthetics and Children's Culture. In: Canadian Review of American Studies, 2005, 35(1). Žurnalistikos tyrimų past.

²¹ *Les Gens de Mogador* (1972), prancūzų televizinis serialas (lenk. rodytas pavadinimu „Panie na Mogadorze“ – „Moterys Mogadore“). Žurnalistikos tyrimų past.

²² Daugumą susitikimų vietas apibūdinančių gatvinių vietovardžių (chrematonimų) galima aptikti tarp gėjų klubų, kavinių ir barų, taip pat ir pleškėse (pvz., *Spalona* (Sudeginta), *Artystyczna* (Meninė) arba straipsnio pradžioje minėtoji *Pod Obrazem* (Prie paveikslu), t. y. susitikimo vieta prie Raclavicų mūšio muziejaus Wrocław.

²³ Liet. atitikmuo: *Gaidynas*.

²⁴ Liet. atitikmuo: *Mažasis gaidys*.

²⁵ Liet. atitikmuo: *Gaidbaris*.

²⁶ Pažodinis vertimas: *Tamsiamiestis*; pavadinimo, reiškiančio bendrąja reikšme tamsuoliškų pažiūrų subjektus (bendruomenės, šalis), kilmė – iš Stanislovo Kostkos Potockio apysakos „Podróż do Ciemnogradu“, 1820 („Kelionė į Tamsiamiestį“). Žurnalistikos tyrimų past.

²⁷ *Od Redakcji*. (1990). In: Okay. Miesięcznik dla panów, Nr. 1.

Amerikos gėjai turi arbatines (*tearooms*), prancūzų – myžes (*pis-soirs*), o Anglijoje ir britų terminologijos paveiktose šalyse – namelius (*cottages*), (Silverstein, Picano 2009, 372-375). Tualetai, greta populiariausios apibendrintos *pleškės*, koduota kalba veikė vadinami pagal statybinę konstrukciją: *stoginė* [I, 2000, 2(116), 24], *grybukas* [I, 96, 1(67), 16-17], žalias namelis [F, 96, 2(75), 20]. Tualetų vidus dažniausiai būdavo skirstomas į dvi dalis. Vienoje pusėje buvo kabinos, kurios dar iki pasirodant gėjų žurnalams veikė kaip informacijos keityklos ir naujiems kontaktams užmegzti. Pirmiausia jose atsirasdavo *kabinalai* [I, 97, 1(79), 31], t.y. ant sienų užrašyti skelbimai ar trumpi erotiniai tekstai:

„Kad jau įeidavau į kabinas, tai dėl užrašų ant sienų (...). Tai buvo pikantiškiausias gėjų žiniasklaidos, kuri dar tik turėjo pasirodyti, surogatas.“²⁸

Antra, jie veikė kaip žiūrykla [I, 94, 10(52), 36]. Vujerizmas yra dar vienas gėjų bruožas. Taigi sienoje tarp kajučių padarydavo skylę, šiais laikais vadinamą šlovės skylę, o tuo metu – kontaktine anga [I, 94, 10(52), 36] arba kiaurasamčiu (Snarski, 2022, 36). Kitoje kabinų pusėje buvo sumontuoti pisuarai, vadinami *katalogais* [O, 90, 5, 25-26] arba *raudų siena* [F, 91, 7(31), 8-9], prie kurių – laikantis tualetinio sekso etiketo – pleškėdavo nuogu peniu. Pleškės dar buvo vadinamos *biržomis* [F, 89, 3(18), 10]. Stėpniakas pateikia vieną iš biržos apibrėžimų kaip „homoseksualų susitikimų vietą“ (SGSD). Beje, be parkų ir tualetų žmonės susitikdavo ir miesto pirtyse bei saunose. Šios buvo vadinamos *dešromis* [OZ, 91, 1(4), 22] arba – jei turėjo būdingą, pailgą struktūrą – *tramvajais* [O, 90, 1, 19-20]. Dušo voniose buvo nusileidimo takas [I, 94, 10(52), 36], kuris „jaunuoliams buvo pirmoji savo kūno akistata su besimaudžiusiųjų baseine žvilgsniais.“²⁹ Kitos erdvės yra tos, kurių nereikia perkoduoti, kurios pagal paskirtį yra gėjų vietos, pavyzdžiui,

²⁸ Zakazane piosenki. (1997). „Inaczej”, Nr. 1(79), p. 31.

²⁹ Starych pikiet czar. (1994). In: Inaczej, Nr 10 (52), p. 36.

gėjų klubai ir tamsieji kambariai, anoniminio sekso patalpos, sėkmingai pakeitusios šiandieniniams jauniems gėjams pleškes.

Spintoje

Kur būna gėjus? *Pleškėje. Tamsioje* patalpoje. *Išangėje*. Gali būti *draugijoje*, už jos ribų, *gete* ar *scenoje*. Tačiau kad ir kur jis būtų, jis visada tuo pat metu gali būti *spintoje*. Blažejus Warkockis „Rožinėje kalboje“³⁰ rašo, kad 10 dešimtmetį – kultūrinė prasme – visi buvo *spintoje*, kadangi nebuvo kito pasirinkimo. Tai – pasaulis be viešai egzistuojančių gėjų, pakibęs kažkur tarp pagalvoto ir ištarto, tarp tikrojo ir įsivaizduojamojo (2013, 19-51). Kingos Dunin žodžiai čia dar tikslesni, nes Lenkijoje XX amžiaus antroje pusėje homoseksualumas „egzistavo ir neegzistavo vienu metu“ (cit. pagal: Tomasik 2012, 10). Jis nusileido į *pogrindį*, turėjo savo kalbą, *gaidinę* subkultūrą, pleškes ir zinus, turėjo savo *sceną* ir maskaradą. Mūvėjo kaukę. Ir buvo *spintoje*. Veltui ieškotume *coming out* termino apibrėžimo lenkų kalbos žodynuose, nors į lenkų kalbą jis buvo įtrauktas XX amžiaus pabaigoje kartu su kitais LGBTQ+ diskurso žodžiais ir posakiais (Kita, 2016, 137–138). Todėl teminėje literatūroje *coming out* apibrėžiamas: „(Viešas) suinteresuotojo asmens neheteronormatyvaus seksualumo atskleidimas“ (Kita 2014, 323); „Viešas (skirtingo masto) konkretaus asmens sureikšmintas pareiškimas „aš esu LGBT asmuo“ (Kita, 2016, 8); „Kalbų serija, per kurią įvyksta homoseksualumo atskleidimas (paviešinimas)“ (Kopciwicz ir Welenc 2012, 47). Visa posakio *to come out of the closet* forma paprastai reiškia „išeiti iš uždarumo“; „išlįsti iš slėptuvės“ arba – kaip įprasta šnekamojoje kalboje – „išlįpti iš spintos“. Tačiau šis vertimas sukelia dviprasmybę, pvz., Jerzy Krzyszpień paaiškino, kad poliseminė spinta anglų kalba šiame kontekste yra ne tiek „drabužinė“, kiek „darbo kambarys, privatus kambarys“ (Krzyszpień 2010, 145). Kalbininkas pabrėžė, kad turi-

³⁰ Różowy język: literatura i polityka kultury na początku wieku, 351 p. Wydawnictwo: *Krytyka Polityczna*, 2013. [Gėjų kalba: literatūra ir kultūros politika amžiaus pradžioje].

mas minty kambarys, kuriame leidžiama sau sąmoningai atsiriboti nuo žmonių. Tuo tarpu spintoje lenkiškai reiškia slėpti kažką gėdinga, o tai virsta savotišku seksualumo įvertinimu – gerai ar blogai, tinkama ar ne. Beje, įdomų pasiūlymą šiai metaforai pritaikyti lenkų komunikacijos erdvėje kadaise turėjo (nors po dešimtmečio atsisakė) Warkockis. Atsižvelgdamas į tai, kad lenkų *gaidžių* ir *pedalų* kultūra susiformavo už heteronormatyvaus piliečio akiračio, t. y. pleškėse, daugiausia parkuose ir viešuosiuose tualetuose, tyrėjas pasiūlė idiomą *living in the closet* sulenkinti posakiu „būti tualete“ (Warkocki 2013, 25–26). Šis sumanymas pirmiausia grįstas fonetiniu angliško žodžio „*closet*“ susiejimu su šnekamoju *klozetu* Lenkijoje ir neabejotinai svarbiu klozeto vaidmeniu lenkų *gaidžių* ir *pyderų* kultūroje. Vis dėlto literatūrologas ilgainiui nuo šios koncepcijos atsitraukė (nors subversiniu požiūriu idėja vis dar atrodo patraukli).

9 ir 10 dešimtmečių gėjų žurnaluose, diskusijose apie tapatybę ir matomumą visuomenėje (šiandien jas lygintume su to meto gėjų įvaizdžio kūrimo strategijomis: kaip (nesi) elgti(s), kur (ne)būti, apie ką (ne) rašyti, jei žurnalą būtų skaitę ir heteroseksualai), *coming out* buvo apibrėžiamas kaip išėjimas: iš *slėptuvės* [F, 90, 2(20), 35-37] iš *pogrindžio* [I, 90, 1, 5], iš *geto* [I, 91, 11, 3]. Pažymėtina, kad visos trys erdvės (šiuo atveju mentalinės) nėra visiškai neutralios. Atvirkščiai – kiekviena iš jų rodo neigiamas vertybes: baimę, nepasitikėjimą, netoleranciją, atskirtį, galiausiai – represijas, priverstinį užsidarymą ir galutinę izoliaciją. Be to, kalėjimo tarpe *getu* vadinama „žemiausia kameroje esančių kalinių kasta, niekinama ir išnaudojama (...)“ (SGSD). Vadinasi, tai, kas, viena vertus, atrodytų saugu ir patogiu (juk *spinta* garantuotai užsiverdavo nuo norminių vertinimų), kita vertus, apribojo laisvę ir vedė Gombrowicziaus pasiūlyto *pupulėjimo*³¹ link – supančiojimo (hetero) forma.

³¹ Turimas minty Witoldo Gombrowicziaus kūrinys „Ferdydurkė“, 1937 (*Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla*, 2004), kuriame atskleidžiamas herojaus infantilumas, vartojant atitinkamam kūnui ir sąmonei reikšminius apibūdinimus. Tačiau herojaus sėdimoji kūno dalis iš lenkų kalbos („pupa“) į lietuvių minimame 2004 m. liet. redakcijos kūrinyje išversta kaip „užpakalis“, nesuteikęs taiklesnės sinonimi-

XX amžiaus pabaigos gėjų žurnalų redaktoriai ragino skaitytojus:

„išeiti iš *geto*, pripažinti save, gyventi santarvėje su savimi ir darnoje su visuomene, kuri turėtų mus toleruoti [apskritai, o] ne todėl, kad slepiame savo „kitoniškumą“ (Ziobro 1991).

Tiesą sakant, Jacekas Kochanowski kūrinyje „Fantazmat zróżNICowany“³² pabrėžia, kad gėjumi yra tik tas, kuris laiko save gėjumi. Kartu jis pabrėžia nebūti gėjumi, o vis juo tapti – turėdamas omenyje S. de Beauvoir „Antrą lytį“, kurioje rašo, kad niekas negimsta moterimi, o tik ja tampa (Kochanowski 2004, 157–169). Judith Butler taip pat „Varge dėl lyties“³³ kalba apie nuolatinį tapimą. Anot jos, nuolatos esame spektaklyje, prisiimdami vaidmenis, atsirandančius dėl socialinių ir kultūrinių lūkesčių lyties atžvilgiu, kuri mums yra priskiriama gimstant, ištarus magiškus: „tai berniukas“ arba „tai mergaitė“, lemiančius visą bruožų, elgesio ir stereotipų repertuarą. Nes „gimę nustojame būti savimi ir tampame kažkuo“ (Kochanowski 2004, 40), perimdami mums primestas parengtas konstrukcijas – (hetero)formas.

Taigi *coming out* pagal apibrėžimą yra pirmojo asmens pareiškimas – deklaracija, performatyvas, kuris atsiskleidusį žmogų įveda į aplinką (gėjų bendruomenę), nors pati aplinka [I, 2001, 6(132), 8-11] ne visada vertinama teigiamai. Šia prasme bandymas *atsiskleisti* įterpia subjektą tarp neigiamai vertinamų *geto* ir *aplinkos* – dviejų mentalinių erdvių, kurių pirmoji riboja individą, perėmusį heteronormatyvumo primetamą formą, o antroji ją riboja redukuojant asmenį iki palaidumo ir sutei-

nės galimybės pabrėžti „vaikiškumą“. Palyginant: „...bet kažkas iš *użpakalio* suėmė mane lyg replėmis ir prikalė prie kėdės – mane sučiupo vaikiškas, infantilus u ż p a k a l i s“. Orig.: „...ale coś mnie z *tyłu* chwyciło jak w kleszcze i przygwoździło na miejscu – dziecięca, infanlyna p u p a mnie chwyciła“. Žurnalistikos tyrimų past.

³² Fantazmat zróżnicowany. Wydawnictwo: *Universitas*, 2004. Straipsnio autorius pavadinime išskiria „NIC“ – lenkiškai reiškia „nieko“. Seksualumo ir homoseksualumo kultūros aspektų analizei skirta knyga.

³³ Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, 1990. Lenk.: „Uwikłani w płeć“, 2008.

kiant moteriškumo stereotipą. Erdvę tarp jų užpildo vadinamoji išorinė aplinka, dažniausiai minima pažinčių skelbimuose: „Gražus, diskretiškasis, trisdešimtmetis „Bi“ susipažintų su tinkamu partneriu iš išorės“. Šia fraze iš pradžių buvo siekiama pagražinti pašalinį žmogų naujai sutikto vyro akyse, tačiau laikui bėgant ji tapo beveikiu daugumos skelbimų šūkiu, pradinę reikšmę praradusia kliše:

„Ne iš bendruomenės“ – šis terminas buvo, yra ir tikriausiai ir toliau dominas skelbimuose (...). Vieniems tai akivaizdi lūkesčių, nukreiptų į partnerį, išraiška, o kitiems – veidmainystės ir melo viršūnė.“³⁴

Krzyszpienis netgi siūlo prieštarinčiai vertinamą aplinką pakeisti *bendruomene*. Kaip jis aiškina, bendruomenė „nurodo žmones, kurie turi kažką bendra. (...) Netaiklus žodis „aplinka“ labiau reiškia gyvenimo, darbo ar kitokios veiklos sąlygas“ (2010, 144). Be to, aplinka dažnai vartojama kritiniuose aprašymuose, pvz., „nusikalstama aplinka“. Praktikos žodynas papildė šį apibrėžimą „grupe žmonių, turinčių tuos pačius interesus, moralinius principus“ (PSWP), nors atrodo, kad šioje aplinkoje šių principų nėra: „Nenoriu turėti ką bendra su vadinamąja gėjų aplinka. Vien intrigos, išdavystė, veidmainystė!“³⁵. Todėl taikliau šią erdvę būtų vadinti *subkultūra*, apibrėžiama kaip „schemos, normos, neformaliai priimtoms ir taikomoms tam tikros socialinės grupės atstovams (...), kurios iš esmės skiriasi nuo visuomenės priimtų standartų, normų“ (PSWP). Tiesą sakant, jos sinonimas gėjų slengu yra scena [F, 90, 1(19), 11-12], dažniausiai vertinama teigiamai (rečiau neutraliai): „Švelnesnė „geto“ forma yra taip vadinamas „scenos“ arba „subkultūros“, susidedančios iš klubų, barų, pircių, paplūdimių, parkų, funkcionavimas (...)“ (Starosta 1990, 11); „[Gėjų scena] yra gera, nes ji leidžia jauniems žmonėms bent kurį laiką būti savimi.“³⁶ Taip suprantama *subkultūra* reiškia teatrą (*per*

³⁴ *Ja ze środowiska.* (2001). Inaczej, Nr. 6 (132), p. 8-11.

³⁵ *Zawsze dziewczyna.* (2002). Inaczej, Nr. 2(140), p. 14-15.

³⁶ *To idzie młodość.* (2000). Inaczej, nr 7(121), p. 6-10.

se heterotopiją), o skirtumas tik toks, kad teatre dažniausiai įprasta kaukę užsimauti, o šioje scenoje tą kaukę pagaliau galima nusimesti.

Subinėje

Devintojo dešimtmečio pabaigos ir dešimtojo dešimtmečio pradžios spauda suvaidino svarbų vaidmenį ugdant gėjų *bendruomenę*, daugiausia – tapatybės ir saugaus sekso skatinimo temomis (pirmiausia AIDS epidemijos atžvilgiu). Nors Lenkijoje ŽIV/AIDS problemos niekada nebuvo, nes – kaip rašo Krzysztof Tomasiak „Gejerel“³⁷ – lenkai turi tik du su šia epidemija susijusius laikotarpius: kažkada „prieš“ ir dabar „po“ (2012, 223-263). Taigi AIDS egzistavo už bendro diskurso ribų, tarsi visuomeninė žiniasklaida būtų turėjusi tik heteroseksualią auditoriją.

Subinę, vadovaujantis „Kitu lenkų kalbos žodynu“, vartoju šnekamąja kalba (Inny słownik języka polskiego, *ISJP*), nors daugeliui tai vulguru. Man tai pirmiausia yra dar viena gėjų erdvė, kurią verta apsvarstyti. Pirmiausia dėl to, jog, atsižvelgdami į Leo Bersani klausimą esėje „Ar tiesioji žarna yra kapavietė?“³⁸ pasiekiamo minėtąją AIDS problemą, kurią tuometinė pagrindinė žiniasklaida paprastai redukuodavo iki venerinės ligos, analinio sekso pasekmių ir – galiausiai – dėl visko kaltų gėjų (Tomasik 20GR, 748-766). Toliau: užkasant vyriškumo idealus ir apskritai vyriškumą tame pačiame kape, pagal Michelio Foucault žinias/galią³⁹ ir analinį *tabu*. Ir stereotipizuojant (bet ar tik?), kad „gėjų pasaulis sukasi aplink subinę“ (Starosta 1991, 5), kuomet koduota/maskuojamoji kalba atskleidžia didžiausią leksemų, skirtų seksualiniams veiksams, sankaują.

³⁷ Gejerel. Mniejszości seksualne w PRL-u. Wydawnictwo: *Krytyka Polityczna*, 2018 [„Gejerel. Seksualinės mažumos LLR“. Pirmasis pavadinimo žodis žymi ryšį su komunistinio laikotarpio valstybės pavadinimo santrumpa „PRL“ (liet. santr. „LLR“ – Lenkijos liaudies respublika)].

³⁸ Bersani Leo. Is the Rectum a Grave? (1987). In: October, Vol. 43, AIDS: Cultural Analysis/Cultural Activism (Winter, 1987), p. 197-222.

³⁹ Foucault Michel: Seksualumo istorija, Vaga, 1999.

Atsidurti subinėj atitinka *Miesto žargono žodyno* reikšmę „atsidurti aklavietėje, pasiklysti ar patekti į bėdą“ (Miejski. Słownik slangu, MSS). Tokia buvo sergančiųjų gripu ar maru [E, 87, 1, 1] situacija, kuri iš tikrųjų buvo apibūdinama neištariamu *tabu* – AIDS. Vietoj „daugiau aukų“ žiniasklaidoje buvo sakoma: „Seba taip pat mirė: *gripas*“⁴⁰ – vartojant eufemizmus tarsi turėjo palengvėti. Nors gėjų žurnalai žinojo, kad lengviau nebus, tad kiekviename numeryje buvo bent puslapijo tekstas apie ŽIV/AIDS prevenciją, apie saugų – o laikui bėgant tik saugesnį – seksą (ang. *safer sex*) ir hiperbolizuotą marą. Problema ta, kad dėl viruso/ligos nežinojimo visa baltoji heteroseksuali visuomenė nurodė kaltuosius – gėjus ir narkomanus. Švirkštai ir analinis seksas. Purvas ir išangė.⁴¹

Homoseksualių žmonių tolerancijos riba – pasyvus analinis seksas. Beveik visos kultūros (pagal vaginos lytinio akto konotaciją) pasyvų dalyvavimą seksualiniame akte sieja su moteriškumu. Be to, analinis *tabu* sustiprina fobijas gėjų seksualinio elgesio atžvilgiu (Morin 2014, 35-48). Posakis *atstatyti subinę* šnekamąja kalba apibrėžiamas (žinoma, išskyrus seksualinį veiksmą) „diskreditavimūsi“, „ko nors sugadinimu, suklydimu“ (*SPLP*), „padarius ką nors ne taip, smerktinai“, „ne orių elgesiu“ (*PSWP*). Kalėjimo šnekta *subinė* reiškia „įkalinimą už moters sumušimą ar išžaginimą arba už homoseksualų išžaginimą“ (*PSWP*), o posakis „žaisti iš subinės“ reiškia „kalėjimo žaidimą, kai nevykėlis paverčiamas *gaidžiu*“ (*SGSD*). Reikėtų pažymėti, kad šie apibrėžimai reiškia tik neigiamas vertybes – nuo gėdos iki orumo stokos. Žaidime pralaimėjęs tampa homoseksualiu, todėl homoseksualumas yra baus-

⁴⁰ Nugirsta: 68-erių Andrzejaus, gėjaus iš Poznanės posakis (2015, sausis).

⁴¹ L. Bersani atkreipia dėmesį, kad Vakarai AIDS problemą panaudojo kaip pretekstą teisiniam reguliavimui ir manipuliavimui socialiai nepriimtiniomis grupėmis. Amerikos ŽIV/AIDS ekspertai, žiniasklaida ir juos sekanti dalis baltaodžių, heteroseksualių visuomenės narių kaltino gėjus, jų nerūpestingą gyvenimo stilių ir sekso būdą. Galiausiai viruso aukos gėjai buvo paversti žudikais (Bersani 1987). Autorius naudoja šaltinį: Bersani Leo (2012): *Czy odbytnica jest grobem?* Vertė Michał Abel Pelczar [In:] Agnieszka Gajewska, red., *Teorie wywrotowe. Antologia przekładów*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, p. 745–782.

mė, o homoseksualaus prievartavimo gretinimas su moters mušimu/ prievartavimu dar kartą suponuoja manieringo gėjaus stereotipą ir „netoleruotiną įvaizdį suaugusio vyro, kuris negali numalšinti savižudiškos ekstazės būti moterimi“ (Bersani 2012, 765).

Taigi išangė yra kapaviete tiems, kurie joje siekia malonumo bei to, ką įprasta vadinti vyriškos būties idealu, t. y. įsitikinimo, jog orus žmogaus elgesys yra tik aktyvus, dominuojantis išsiskverbimas, žymintis jėgą ir galią (Bersani 2012, 766; 780). Tuo tarpu *gaidžiai* kapą pavertė Brodvėjumi, Disneilendą – Gaidžių šalimi, kultūros ir pramogų centru su teatru ir scena, skirta nukrypti feminizuojant vyrišką kūną. Karnavalas *Rio De Galop*⁴² – maskaradas, kabaretas ir bufonija. Skandalas. Viskas akelai ir *per subinę*.⁴³ Štai gėjų slengo leksika, apibrėžianti analinį seksą, pasirodo esnti vienodai vertinama ir vulgari. Praktiniame žodyne pateiktas pavyzdys „*pisti subinę, stumti, skrosti*“, t. y. „būti aktyviu seksualiniu partneriu“ (PSWP), nesiskiria nuo žargono žodžių: *rėžti subinę* [I, 96, 1 (67), 63-66], *užskaityti* [I, 92, 29, 3], *daryti* [I, 94, 1(43), 29], *judinti* [I, 91, 14-15, 38], *varyti* [I, 92, 27, 30], *išdulkinti* [I, 91, 14-15, 38], *dulkinti* [I, 95, 10(64), 69], *mirkyti agurką* [F, 96, 9(81), 51] arba – kalbant apie analinį tabu⁴⁴ estetikos ir grynumo klausimu: *maišyti kakavą* [F, 96, 9(81, 51)], nors šie terminai išreiškia ne tik *gaidžių* paklusnumą „tiesiems“, bet ir dviejų gėjų partnerystės santykį.⁴⁵ Nepaisant to, (toks) seksualinio akto būdas lemia tiek pačios situacijos, tiek santykio su meilužiu, su kuriuo kontaktas apsiriboja tam tikra kūno dalimi, suvokimą. Nes seksas, pagal Arturą Rejterį:

⁴² Štai ką man pasakė Andžėjus, 68 metų gėjus iš Poznanės: „Alėja nuo Marcinkovskio biusto iki autobusų stoties buvo *Rio de Galop*, ten *gaidžiai* sparčiai keliavo – nueidavo kilometrus.“ (2015, sausis).

⁴³ Taigi *netaisyklingai* (MSS).

⁴⁴ Tai susiję su fizinio švarumo, reikalingo dvasiniam tyrumui pasiekti, koncepcija ir, atvirai tariant, su pasibjaurėjimo jausmu. (Vide: Morin, 2014, 39).

⁴⁵ *Notabene*, šalia posakių, priskiriamų vulgariems, atsiranda neutralus (labai retai): *homoseksas* [F, 90, 2(20), wkładka] ir teigiamos konotacijos *saugus/saugennis seksas* (*safe/safer sex*) [I, 90, 3, 11]).

„pirmiausia skirtas būti įtampos sumažinimo šaltiniu, bet taip pat yra pramogos šaltinis, svarbus gėjų gyvenimo elementas, klubinis pasirodymas – visa tai virsta masinės kultūros skleidžiamų vartotojiškumo, linksmybių, komforto, atsitiktinių santykių [ir] kūno diktato vertybėmis“. (2014, 79).

Niekur

Kur būna gėjus? Tarp tikrovės ir įsivaizdavimo? Tarp kodo ir realybės? Tarp pagalvoto ir performatyviai išreikšto? Ar pleškė jau *scena* ar vis dar *spinta*? O sėdintis *gete* nesėdi *subinėj*?

Atsižvelgiant į pateiktas straipsnyje atrinktas gėjų erdves – realias, mentalines ir metaforines erdves – *subinės*, aplink kurią sukasi gėjų pasaulis – būtina suvokti, jog devintojo dešimtmečio pabaigos ir dešimtojo dešimtmečio pradžios Lenkijos tikrovė privertė *gaidžiu, pedaly* (galiausiai – gėjų) bendruomenes suardyti lauką, reikalingą savęs indentifikavimui, sukuriant tapatybę, savarankiškai steigiant vietas, perimant ir perkoduojant tai, kas iš pradžių yra heteronormatyvu, per pareiškimus nuplėšiant jų heteroseksualų charakterį. Egzistuojant ir neegzistuojant tuo pačiu metu. Kadangi gėjus pirmiausia yra kalboje. Ir iš kalbos.

Šaltiniai

Ajvaz M. (2005). *Inne miasto* [orig. *Druhé město*]. In: *Morderstwo w hotelu Intercontinental. Powrót starego warana. Inne miasto*, (vert.) L. Engelking, Sejny.

Bersani L. (2012). *Czy odbytnica jest grobem?* [*Is the Rectum a Grave? And Other Essays*]. (vert.) M.A. Pelczar. W: *Teorie wywrotowe. Antologia przekładów*. (red.) A. Gajewska. Poznań, p. 745–782.

Biedroń R. (2007). *Tęczowy elementarz: czyli (prawie) wszystko, co chcielibyście wiedzieć o gejach i lesbijkach*, Warszawa.

Butler J. (2008). *Uwikłani w płęć. Feminizm i polityka tożsamości* [orig. *Gender Trouble*]. (vert.) K. Krasuska, Warszawa.

CAMPania. *Zjawisko campu we współczesnej kulturze*. (2008). (red.) P. Oczko. Warszawa.

Dimoski Z. (2012). *Język i stylizacja w wybranych utworach homoerotycznych (Macedonia, Chorwacja, Polska)*. In: *Tabu w oku szeroko otwartym*. (red.) N. Długosz (przy współpracy Z. Dimoskiego). Poznań, p. 37–44.

Foucault M. (2005). *Inne przestrzenie* [orig. *Different Spaces*]. (Vert.) A. Rejniak-Majewska, „Teksty Drugie”, Nr. 6, p. 117–125.

Grabias S. (2019). *Język w zachowaniach społecznych. Podstawy socjolingwistyki i logopedii*, Lublin.

*Homo*Warszawa. Przewodnik kulturalno-historyczny. (2009). (red.) Y. Kostrzewa, M. Minalto, M. Pietras, W. Szot, M. Teodorczyk, K. Tomasik, K. Zablocki. Warszawa.

Ja ze środowiska. (2001). „Inaczej”, Nr. 6 (132), p. 8-11.

Kajtoch W. (1999). *Świat prasy alternatywnej w zwierciadle jej słownictwa*. Kraków.

Kamp. Antologia przekładów. (2012). (red.) P. Czapliński, A. Mizerka. Kraków.

Kita M. (2014). *Coming out. Nowy gatunek na polskiej mapie genologicznej, zdarzenie komunikacyjne, wydarzenie medialne*. In: *O płci, ciele i seksualności w języku i mediach*. (red.) M. Karwatowska, R. Litwiński, A. Siwiec, B. Jarosz. Lublin, p. 321–341.

Kita M. (2016). *Coming out w polskiej przestrzeni dyskursywnej*. Katowice.

Kita M. (2018). *Czy potrzebna jest „lawendowa lingwistyka”? W: Współczesne aspekty badań nad językiem polskim. Teoria i praktyka*, (red.) M. Maciołek, Katowice, p. 61–72.

Kochanowski J. (2004). *Fantazmat zróżnicowany. Socjologiczne studium przemian tożsamości gejų*. Kraków.

Kopciewicz L., Welenc M. (2012). *Coming out – nieprzemilczanie własnej egzystencji*. „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, Nr. 4(60), p. 47–58.

Krzeszowiec M. (1991a). *Ból istnienia*. „Inaczej”, Nr. 9, p. 15.

Krzeszowiec M. (1991b). *Za mundurem*. „Inaczej”, Nr. 17, p. 8-9.

Krzyszpień J. (2010). *Język i emancypacja LGBT: uwagi praktyczne*. In: *Queer Studies. Podręcznik kursu*, (red.) M. Abramowicz, R. Biedroń i J. Kochanowski, Warszawa, p. 139-146.

Laszuk A. (2010). *Queer po polsku, czyli nowoczesny closet*. „Interalia. Pismo poświęcone studiom queer”, nr 5: https://interalia.queerstudies.pl/issuses/5_2010/03_queer_po_polsku_czyli_nowoczesny_closet.htm

Lis B. (2009). *Seksualne obywatelstwo i nieheteronormatywne doświadczanie przestrzeni*. „Kultura Popularna”, Nr. 2(24), p. 104-112.

Mielczarek T. (2008). *Współczesne polskie czasopisma wysokonakładowe*. „Rocznik Prasoznawczy”, t. 2., p. 57-79.

Mizerka A. (2016). *Kamp po polsku*. Poznań.

Morin J. (2014). *Radość seksu analnego* [orig. *Anal Pleasure & Health*]. (Vert.) K. Wolański. Warszawa.

Nowak T.Ł. (2016). *Gdzie jest gej? O (nazwach) przestrzeni w pierwszych polskich pismach gejowskich*. „Dziennikarstwo i Media”, t. 7, p. 173-185.

Nowak T.Ł. (2020). *Język ukrycia. Zapisany socjolekt gejów*. Kraków.

Od redakcji (1989), „Filo”, Nr. 3(18), p. 2.

Od Redakcji. (1990). „Okay. Miesięcznik dla panów”, Nr. 1.

Radziszewski K. (2019). „Język konspiracyjny”. *Fragment wywiadu z Ryszardem Kisielcem*. „InterAlia. Pismo poświęcone studiom queer”, Nr. 14, p. 5-6.

Rejter A. (2014). *Mój chłopak, facet z plakatu, ciota darkroomówka...* *Wizerunek mężczyzny w gejowskiej literaturze popularnej*. „Język Artystyczny”, t. 15, p. 65-87.

Silverstein Ch., Picano F. (2009). *Radość seksu gejowskiego* [orig. *Joy of gay sex*] Vert. D. Kołaczkowski. Warszawa.

Snarski J. (2022). *Bez tajemnic. Osobliwy portret mojego – „naszego” – świata*. Warszawa-Wrocław.

Starosta S. (1990). *Ruch Homoseksualny w Polsce. Dlaczego? Dla kogo? W jaki sposób?* „Filo”, Nr. 1(19), p. 11-12.

Starosta S. (1991). *Notatki malkontenta: Pamiętajmy o dupie*, „Inaczej”, Nr. 10, p. 5.

Starych pikiet czar. (1994). „Inaczej”, nr 10(52), p. 36.

Szcześniak M. (2016). *Normy widzialności. Tożsamość w czasach transformacji*. Warszawa.

Szulc L. (2018). *Transnational Homosexuals in Communist Poland. Cross-Border Flows in Gay and Lesbian Magazines*, Cham (Switzerland).

To idzie młodość. (2000). „Inaczej”, Nr. 7 (121), p. 6-10.

Tomasik K. (2012). *Gejerel. Mniejszości seksualne w PRL-u*. Warszawa.

Tomasik K. (2013). *Gayzety*. „Replika”, Nr. 44, p. 31-33.

Warkocki B. (2013). *Różowy język. Literatura i polityka kultury na początku wieku*. Warszawa.

Witkowski M. (2014). *Lubiewo bez cenzury*, Warszawa.

Wójcik R. (2011). *O pewnej nieobecności. Fanziny komiksowe w polskich bibliotekach*. W: *KOntekstowy MIKS. Przez opowieści graficzne do analiz kultury współczesnej*. (red.) G. Gajewska, R. Wójcik. Poznań, p. 409-419.

Ziobro J. (1991). *Prawdy i półprawdy o „Lambdzie”*, „Inaczej”, Nr. 11, p. 3.

Zakazane piosenki. (1997). „Inaczej”, Nr. 1 (79), p. 31.

Zawsze dziewica. (2002). „Inaczej”, Nr. 2 (140), p. 14-15.

Lenkų kalbos žodynai

ISJP: *Inny słownik języka polskiego PWN*. (2000). (red.) M. Bańko, Warszawa.

MSS: *Miejski. Słownik slangu*, www.miejski.pl.

PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. (1994–2005). (red.) H. Zgólkowa, t. 1-50, Poznań.

SGSD: Stępnia K. (1986). *Słownik gwar środowisk dewiacyjnych*, Warszawa.

SPLP: *Słownik polskich leksemów potocznych*. (2001–2011). (red.) W. Lubaś, t. 1-6, Kraków.

Tinklalapiai

Lavender Language and Linguistics: <https://lavenderlanguages.wordpress.com>

QueerStoria. Archiwum Lambdy Warszawa: <https://queerstoria.pl>